

SPRAWOZDANIA NAUKOWE

Sprawozdanie z IV Krajowej Konferencji z Geografii Historycznej na temat *Geografia historyczna. Wyzwania przyszłości*, Łódź 11–12 czerwca 2015 r.

Konferencje z zakresu geografii historycznej odbywają się cyklicznie od 1994 r., kiedy w Instytucie Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu zorganizowano pierwszą z nich poświęconą współczesnej problematyce badawczej geografii historycznej osadnictwa w Polsce. Tematyczną kontynuacją tego wydarzenia była II Konferencja z Geografii Historycznej zorganizowana w Łodzi przez Uniwersytet Łódzki oraz Oddział Łódzki Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Celem IV Konferencji, która odbyła się w Łodzi w dniach 11–12 czerwca 2015 r. stała się refleksja nad aktualnym stanem badań geograficzno-historycznych w Polsce oraz dyskusja na temat przyszłości geografii historycznej i podejmowanych kierunków badań. Organizatorami konferencji były: Zakład Geografii Historycznej i Dziedzictwa Kulturowego w Katedrze Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych UŁ, Pracownia Geoinformacji Historycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Wydział Nauk Geograficznych UŁ oraz Komisja Geografii Politycznej i Historycznej Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Ważnym punktem programu konferencji była sesja poświęcona pamięci prof. dra hab. Mariusza Kuleszy (1950–2014), specjalisty z zakresu geografii miast i geografii historycznej, współorganizatora II i III Konferencji z Geografii Historycznej, twórcy i kierownika Zakładu Geografii Historycznej i Dziedzictwa Kulturowego. Dokonania prof. M. Kuleszy jako historyka przypomnieli historycy z UŁ: Maria Nartonowicz-Kot i Kazimierz Badziak, natomiast Marek Koter przedstawił zasługi Zmarłego na polu geografii, a zwłaszcza badań morfologii miast.

Temat IV Konferencji z Geografii Historycznej miał zainspirować do rozważań zarówno na gruncie metodologicznym, jak i empirycznym, które pozwolą antycypować nowe pola badawcze geografii historycznej: osadnictwa wiejskiego i miejskiego, dziedzictwa kulturowego, kartografii historycznej, geografii historycznej regionalnej, badań nad historycznym krajobrazem naturalnym i kulturowym, problematyki granic reliktowych w przestrzeni społeczno-politycznej i kulturowej, a także dokonać przeglądu źródeł i metod wykorzystywanych w badaniach historyczno-geograficznych. Z uwagi na interdyscyplinarność geografii historycznej, jak również szerokie zastosowanie jej warsztatu metodologicznego przez inne

dyscypliny naukowe, w konferencji udział wzięli geografowie, historycy, filolodzy, socjologowie, architekci krajobrazu – wszyscy, którym bliska jest problematyka badań nad czasem i przestrzenią. W trakcie dziewięciu sesji referaty przedstawili badacze z 10 polskich ośrodków akademickich oraz Instytutu Historii PAN, reprezentujący różne kierunki i specjalności naukowe, ale odwołujący się w swoich praktykach badawczych do dorobku geografii historycznej.

Obrazy otworzył referat Joanny Polit (Polska Akademia Nauk, Warszawa) *Regionalizacja współczesnych krajobrazów historyczno-kulturowych Polski*, będący wynikiem kilkudziesięcioletnich obserwacji i wszechstronnych badań autorki. Przyniósł on omówienie założeń teoretycznych oraz sprecyzowanie kryteriów dla każdego wyróżnionego szczebla podziału. Nie kwestionując przebiegającego przez Polskę podziału na cywilizację łacińską i bizantyńską, referentka zdecydowanie odrzuciła pogląd przypisujący mu podobną moc różnicującą, jak podział między kręgiem chrześcijańskim a islamem.

Urszula Myga-Piątek (Uniwersytet Śląski), w referacie *Badania krajobrazu kulturowego a geografia historyczna*, zaakcentowała atrakcyjność naukową badań nad krajobrazem kulturowym, ponieważ daje on praktycznie nieograniczone możliwości badawcze i interpretacyjne. Wynika to z permanentnej cechy krajobrazów, jaką jest zmienność (w czasie i przestrzeni) oraz interdyscyplinarny charakter badań. Autorka podjęła próbę dowiązania współczesnych badań krajobrazu kulturowego do współczesnych zadań geografii historycznej, odniosła się do głównych paradygmatów badawczych oraz omówiła główne modele i metody badawcze krajobrazu, także praktyczne.

Bogumił Szady (Katolicki Uniwersytet Lubelski), w referacie *Geografia historyczna wobec „zwrotu przestrzennego”* zauważył, że ostatnie dziesięciolecie przyniosły pogłębioną refleksję nad przestrzenią i miejscem jako kategoriami wspólnymi dla całej humanistyki. Ten widoczny w wielu dyscyplinach „zwrot przestrzenny” poszerza także instrumentarium interpretacyjne i metodologiczne geografii historycznej.

Kazimierz Badziak (Uniwersytet Łódzki) w wystąpieniu *Historyczno-geograficzne i urbanistyczne podejście do historii miast. Rzecz o współczesnym kryzysie geografii historycznej*, zaproponował nowe podejście w badaniach morfologii miast, wyróżniając trzy procesy tworzenia ośrodków miejskich: rozbudowę, zabudowę i przebudowę (regulację ogólną). Swoją propozycję zilustrował przykładami regulacji Krakowa po nadaniu aktu lokacyjnego (1257 r.), regulacji Starego Miasta Łodzi (1823 r.) i regulacji ogólnych Łodzi w okresie międzywojennym. Referent opowiedział się za bezwzględną koniecznością łączenia kategorii czasu i przestrzeni w analizach dziejów miast.

Marek Słoń (Polska Akademia Nauk, Warszawa), w referacie *Atuty i bariery geografii historycznej AD 2015: spojrzenie historyka*, podjął próbę oceny współczesnej kondycji geografii historycznej, konstatując, że historia i geografia nadal

posługują się zasadniczo odmiennym językiem, co ogranicza możliwości komunikacji między nimi. Jedną z przyczyn jest bardzo uboga oferta studiów interdyscyplinarnych. Jedną z konsekwencji tego stanu jest brak uwzględnienia wiedzy o przeszłości w uregulowaniach dotyczących Geoportalu, tak na poziomie krajowym, jak i unijnym (INSPIRE).

Leszek Kozłowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) przedstawił referat *Kształtowanie ładu przestrzennego jako zadanie badawcze geografii historycznej*. Podjął w nim próbę omówienia zagadnienia ładu przestrzennego w kontekście badań geograficzno-historycznych, jak również wskazał przykładowe narzędzia analizy stanu przestrzeni i metody jej kształtowania na podstawie wyników badań geograficzno-historycznych. Proponowane rozwiązania mogą znaleźć zastosowanie w procesie odnowy wsi i miast jako sposób rozwiązywania współczesnych dylematów przestrzennych.

Jan Kłós (Katolicki Uniwersytet Lubelski), mówiąc na temat *Granice wewnętrzne – granice zewnętrzne. Kontekst amerykański*, przedstawił rozważania dotyczące pojęć granicy i pogranicza, opisując je jako charakterystyczne dla Ameryki Północnej. Pogranicze jest dla autora swoistym imaginariem społecznym: zespołem obrazów, oddziaływań, wpływów, które zarazem tworzą przestrzeń społeczną.

Michał Gochna (Polska Akademia Nauk), w wystąpieniu *Atlas historyczny Polski – wyzwania przyszłości*, podzielił się refleksami z prac nad *Atlasem*. Po rewolucji cyfrowej, którą przeszło jego opracowywanie, powołane zostało wydawnictwo ciągle *Atlas źródeł i materiałów do dziejów dawnej Polski*, przeznaczone do publikacji w formie cyfrowej różnorodnych materiałów, jak np. faksymile rękopisów, słowniki, arkusze kalkulacyjne, bazy danych. W toku prac pojawiły się pytania: czym jest edycja źródłowa i publikacja naukowa, gdzie wyznaczyć granicę między potrzebą jej ukończenia i aktualizacji, jakich umiejętności technicznych należy oczekiwać od autorów i od odbiorców (użytkowników *Atlasu*).

Marek Sobczyński (Uniwersytet Łódzki), w referacie *Problemy metodologiczne w procesie opracowania „Atlasu przemian politycznych na świecie w XX i XXI wieku”*, podzielił się doświadczeniami z pracy nad tytułowym *Atlasem*. Omówione zostały niektóre aspekty procesu przeprowadzania kwerend geograficznych, krytycznej oceny pozyskanych informacji, wiarygodności źródeł, trudności związanych z obowiązującymi w różnych częściach świata systemami pomiaru powierzchni oraz odmiennymi sposobami rachuby czasu (kalendarzami).

Marcin Jaskulski i Marta Nalej (Uniwersytet Łódzki), mówiąc o *Pozyskiwaniu i wizualizacji historycznych danych przestrzennych z wykorzystaniem systemów informacji geograficznej*, przedstawili proces przetwarzania archiwalnych materiałów kartograficznych z wykorzystaniem profesjonalnego oprogramowania GIS ArcMap 10.2, na przykładzie dwóch map z początku XX w., zawierających

projekt sieci kanalizacyjnej Łodzi. Referenci odnieśli się do aspektów teoretycznych i praktycznych zagadnienia. Szczególną uwagę zwrócono na czynniki wpływające na dokładność wpasowania przestrzennego danych.

Marta Nalej, Łukasz Musiaka (Uniwersytet Łódzki), przedstawili referat *Wybrane narzędzia GIS w badaniach morfologii miast średniowiecznych*. Zaprezentowali w nim możliwości wykorzystania narzędzi GIS (Geographical Information System / System Informacji Przestrzennej) w tradycyjnych badaniach morfologii miast, na przykładzie ośrodków średniowiecznych. Autorzy opisali procedurę badawczą z zastosowaniem programowania w języku Python dla oprogramowania ArcGis.

Maciej Szuba i Małgorzata Manowska (Uniwersytet Śląski) zaprezentowali *Wykorzystanie NMT w badaniach zmian środowiska geograficznego miasta Mysłowice*. Na bazie map Mysłowic z lat 1883–1993 wygenerowano dwa numeryczne modele terenu (NMT), które dały możliwość śledzenia zmiany morfologii na wybranych liniach przekrojów. Przydatność metody potwierdziła się w precyzyjnym określaniu rejonów miasta najsilniej dotkniętymi skutkami eksploatacji górniczej, co dodatkowo zweryfikowano w terenie.

Marek J. Battek (Politechnika Wrocławska), przedstawił referat *Nowe metody badawcze w poszukiwaniach i identyfikacji obiektów dawnego górnictwa i budownictwa podziemnego*. Zauważył, że zawężeniu obszaru poszukiwań służyć mogą zdjęcia satelitarne i zobrazowania w systemie LIDAR. Nową propozycją w tym zakresie jest stosowanie dronów. W poszukiwaniach lokalnych korzystać można z georadarów, grawimetrów, urządzeń termowizyjnych. Znacznie tańszą, choć mniej wydajną alternatywą są zdalne termometry laserowe. Odrębną grupę pomocy w badaniach są różnego rodzaju programy komputerowe, w tym służące do modelowania obiektów w 3D.

Karolina Dmochowska-Dudek (Uniwersytet Łódzki), w referacie *Mapy historyczne i modele 3D jako element reprezentacji przestrzennych osiedli wiejskich w Polsce*, przedstawiła narzędzia GIS stosowane w badaniach przestrzennych reprezentacji osiedli wiejskich w Polsce, w oparciu o model bazujący na koncepcji „wytwarzania przestrzeni”. Techniki GIS stanowią podstawowe narzędzie do analizy danych pozwalającej na identyfikację przemian krajobrazu.

Tomasz Panecki (Uniwersytet Warszawski), w wystąpieniu *Koncepcja struktury bazy danych historycznych obiektów topograficznych*, przedstawił koncepcję bazy danych historycznych obiektów topograficznych, dla których głównym materiałem źródłowym będą mapy archiwalne w różnych skalach, opracowane na przestrzeni 150 lat (od przełomu XVIII i XX w. do połowy XX w.). W projekcie analizowane będą materiały obejmujące Polskę we współczesnych granicach, jednak szczegółowe dociekania zostaną zawężone do kilku obszarów.

Tomasz Figlus (Uniwersytet Łódzki), mówiąc na temat *Villa deserta. Problem tzw. osad zaginionych i ich sukcesji na gruncie badań geograficzno-historycznych*, zaproponował własną koncepcję sukcesji osadniczej terenów podlegających uprzednio całkowitej depopulacji. następstwem czasowym całkowitego zaniku osadnictwa na danym obszarze jest wtórne zasiedlenie, dla którego immanentną cechą jest nieciągłość chronologiczna w odniesieniu do osadnictwa wcześniejszego pochodzenia. Referent zwrócił uwagę na możliwość zaistnienia zgodności lub rozbieżności toponimicznej bądź też niezachowanie zgodności lokalizacyjnej wtórnego osadnictwa w stosunku do pierwszego z uwzględnieniem współwystępowania procesu dziedziczenia nazewnictwa.

Katarzyna Pukowiec (Uniwersytet Śląski), w referacie *Zmiany krajobrazu kulturowego Górnego Śląska w okresie średniowiecza*, przeprowadziła rekonstrukcję krajobrazu tytułowego regionu w średniowieczu. Na podstawie map i literatury odtworzone zostały elementy krajobrazu. Ich analiza pozwoliła autorce wnioskować o znacznym postępie gospodarczym, społecznym, kulturalnym i politycznym badanego terenu.

Marta Chmielewska (Uniwersytet Śląski), prezentując refleksje badawcze na temat *Przemian morfologicznych miasta przemysłowego*, przedstawiła próbę podsumowania własnych badań nad przemianami morfologicznymi miast poprzemysłowych, prowadzonych na przykładzie ośrodków zlokalizowanych w okręgach skupiających przemysł ciężki: Zagłębiu Ruhry i Górnos Śląskim Okręgu Przemysłowym. Referentka omówiła dominujące czynniki warunkujące przemiany, kierunki tych przemian oraz sformułowana prognozy na przyszłość.

Weronika Dragan (Uniwersytet Śląski), w wystąpieniu *Użyteczność archiwalnych materiałów pisanych i ikonograficznych w badaniach przestrzeni miejskiej (na przykładzie Mysłowic)*, omówiła zastosowanie niemieckich ksiąg adresowych i rejestrów handlowych do analizy przemian funkcjonalno-społecznych Starego Miasta w Mysłowicach. Jednocześnie zwróciła uwagę na najważniejsze problemy i ograniczenia badawcze wynikające ze specyfiki wykorzystanych źródeł informacji.

Pretekstem dla referatu Krzysztofa Pawła Woźniaka (Uniwersytet Łódzki) *Pruskie wsie liniowe w okolicach Łodzi i ich mieszkańcy w początkach XIX wieku*, stało się odnalezienie rękopiśmiennych planów 5 wsi założonych w latach 1799–1802 w pobliżu Łodzi. W oparciu o źródła archiwalne zrekonstruowany został obraz trudnych początków gospodarowania sprowadzonych do nich osadników ze Szwabii. Scharakteryzowano przesłanki i omówiono czynniki pozwalające omawianym wsiom zachować przez półtora wieku początkowy układ przestrzenny oraz odrębność kulturową mieszkańców.

Joanna Szczepankiewicz-Battek (Wyższa Szkoła Bankowa, Wrocław), scharakteryzowała *Osadnictwo braci czeskich i morawskich na ziemi łódzkiej*. Omawiając różnice między oboma denominacjami, przedstawiła rozmieszczenie terytorialne wyznawców oraz dzieje poszczególnych gmin wyznaniowych.

Anna Klimek (Uniwersytet Łódzki) w referacie odwołującym się do zagadnień z zakresu geografii historycznej religii, przedstawiła działalność wiernych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w dwóch parafiach diecezji warszawskiej: w Zgierzu i Pabianicach. Autorka zwróciła także uwagę na relikty dziedzictwa materialnego badanych społeczności, nadal widoczne w przestrzeni obu miast. Tytuł jej wystąpienia: *Spoleczno-religijna rola luteranów w dziejach Pabianic i Zgierza oraz relikty ich dziedzictwa materialnego*.

Szymon Pawlas (Uniwersytet Warszawski), w referacie *Zróźnicowanie wyznaniowe Węgiei w ujęciu geograficznym* przedstawił i zanalizował rozmieszczenie geograficzne węgierskich mniejszości wyznaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ewangelików reformowanych, luteranów, grekokatolików i osób bezwyznaniowych, czyli społeczności (obok wiernych Kościoła Rzymskokatolickiego), najliczniejszych. Badania przeprowadzone zostały w oparciu o materiały udostępnione przez Węgierski Urząd Statystyczny.

Andrzej Rykała (Uniwersytet Łódzki), w wystąpieniu *Pogrom kielecki a proces odradzania się życia żydowskiego w Polsce po drugiej wojnie światowej*, podjął się ustalenia, przy uwzględnieniu parametrów przestrzennych, znaczenia pogromu kieleckiego dla charakteru wielotorowej i autonomicznej działalności środowiska żydowskiego w Polsce. Autor stwierdził, że ta antysemitka zbrodnia wpłynęła na zmniejszenie się liczby Żydów w Polsce w wyniku emigracji zewnętrznej, wpłynęła także na uruchomienie procesów migracyjnych wewnątrz kraju.

Mariusz Kowalski (Polska Akademia Nauk, Warszawa), w referacie *Prze-strzenne zróźnicowanie wyników wyborów „popaździernikowych” z 1957 r.*, zajął się historycznymi uwarunkowaniami polskich wyborów parlamentarnych z 1957 r. Przeprowadzone w atmosferze politycznej „odwilży”, ujawniły znaczące zróźnicowanie polskiego społeczeństwa (wyborców), także w ujęciu przestrzennym. Nawiązuje ono wyraźnie do przestrzennego zróźnicowania wyników wyborów także w innych okresach, zarówno wcześniejszych (lata międzywojenne), jak i późniejszych (po 1989 r.).

Marek Barwiński (Uniwersytet Łódzki), omawiając *Spisy powszechne w Polsce w latach 1921–2011 – przedstawianie czy kreowanie struktury narodowej?* zaakcentował, że liczne zmiany polityczne, terytorialne, dobrowolne i wymuszone ruchy migracyjne oraz stosowanie różnych metody statystycznych sprawiły, że orzekanie o strukturze narodowej i etnicznej w Polsce jest bardzo trudne. W konkluzji referent stwierdził, że żaden ze spisów ludności przeprowadzonych w Polsce w latach 1921–2011 nie był w pełni rzetelny i wiarygodny w zakresie liczbowego określenia struktury narodowościowej. Dużo większe znaczenie

miała w tym zakresie bieżąca polityka państwa wobec ludności niepolskiej oraz zastosowane podczas spisów zróżnicowane metody statystyczne, niż subiektywne poczucie tożsamości narodowej poszczególnych obywateli.

Magdalena Deptuła (Uniwersytet Łódzki), przedstawiła referat *Idea podmiotowego sprawstwa w morfologii miast*. Posługując się zapożyczonym z socjologii pojęciem podmiotowego sprawstwa, ukazała miasto jako scenę, na której kolejni aktorzy-decydenci (właściciele, architekci, planiści, deweloperzy), odgrywając swoje role, dokonują przekształceń tkanki miejskiej. Analiza działań tych podmiotów, odpowiedzialnych za fizyczne zamiany w krajobrazie miejskim, umożliwia kompleksowe zrozumienie procesów przeobrażeń struktur miejskich zarówno współczesnych, jak i historycznych.

Marcin Wojciech Solarz (Uniwersytet Warszawski) w wystąpieniu zatytułowanym *Nazwy wsi źródłem wiedzy o przeszłości. Na przykładzie toponimów z doliny Olszynki na Pogórzu Ciężkowickim* zaprezentował wyniki badań historyczno-językowych nad nazwami miejscowymi tytułowego obszaru. Wskazał na użyteczność zastosowanych procedur badawczych dla określenia źródeł toponimów, ale i dla ustalenia kierunku i chronologii procesu osadniczego.

Krystyna Krawiec-Złotkowska (Akademia Pomorska w Słupsku) zaprezentowała referat *Barokowy „hortus ludi” w perspektywie geopoetyki (na wybranych przykładach literackich)*. Przedmiotem analizy uczyniła wybrane utwory poetów XVII w. Na ich podstawie dała próbę odpowiedzi na pytanie, na ile rzeczywiste miejsca mogły inspirować autorów opisujących szlacheckie i magnackie wirydarze, a z drugiej strony podjęła próbę określenia, w jakim stopniu kreacja literacka buduje wyobrażenie miejsca poddanego deskrypcji u potencjalnego odbiorcy dzieła literackiego.

Jan A. Wendt (Uniwersytet Gdański), w referacie *Mapy średniowiecza – funkcje i informacje* dał przegląd rozwoju kartografii w wiekach średnich zwracając uwagę na zmienność ich funkcji i obszerności zawartego w nich materiału informacyjnego. Mapy kreślone w Europie stały się przede wszystkim narzędziem mającym potwierdzać dogmaty chrześcijaństwa. Znacznie dokładniejsze mapy autorstwa arabskich uczonych i podróżników pozwalały podejmować dalekie wyprawy. Z kolei *portolany*, mapy morskie, pozwalały żeglować zgodnie z różą wiatrów.

Kalina Wojciechowska (Chrześcijańska Akademia Teologiczna) i Joanna Szczepankiewicz-Battek (Wyższa Szkoła Bankowa, Wrocław) przedstawiły *Horyzont geograficzny w Ewangelii Marka*. Wskazano najbardziej spektakularne przykłady błędnej topografii w uchodzącym za najstarszy przekaz ewangelicznym. Autorki skonfrontowały opisy ewangelisty z opisami w innych ewangelich synoptycznych i podjęły próbę oceny funkcji danych geograficznych w tekście.

Marika Pirvelli (Uniwersytet Szczeciński), mówiła na temat *Przeszłość zarządza przyszłością przez teraźniejszość. Gotowość percepcyjna – szczecińskie rozproszone centrum*. Autorka przedstawiła studium z zakresu semantyki przestrzeni, traktując przestrzeń miasta jako wielokrotnie złożony przekaz osadzony

w paradygmacie humanistycznym. Odpowiadając na pytanie, dlaczego większość szczecinian nie dostrzega rynków w mieście, twierdzi, że bodźcem do niepostrzeżenia tego, co występuje w tkance miasta, jest historyczno-kulturowo determinowana „gotowość percepcyjna” odbiorców fizycznej przestrzeni.

Grzegorz Pisarski (Towarzystwo Polsko-Serbołużyckie, Wrocław), w referacie *Region ziemi łódzkiej jako przedmiot badań geografii historycznej*, przedstawił efekt kilkuletniej współpracy polsko-czeskiej nad obszerną monografią historyczną ziemi łódzkiej. Zdaniem referenta, publikacja stanowi pionierskie i unikatowe w skali światowej opracowanie naukowe. Dotyczy bowiem pogranicza o bardzo złożonej i skomplikowanej przeszłości, na którą nałożyły się wydarzenia polityczne antagonizujące oba kraje.

Tomasz Padło (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), mówiąc na temat: *Wykorzystanie potencjału turystycznego granic rozbiorowych na terenie Polski: stan obecny i możliwości*, przedstawił walory trzech granic rozbiorowych, kładąc nacisk na ich zagospodarowanie, czyniące z nich atrakcję turystyczną. Opierając się na wynikach badań terenowych, autor dokonał typologii atrakcji turystycznych opartych na granicach reliktowych oraz wskazał możliwości wykorzystania reliktywów antropogenicznych.

Marcin Wójcik (Uniwersytet Łódzki) w wystąpieniu *Praktyczne aspekty programu „Odnowa wsi”. Przypadek projektu „Sieć najciekawszych wsi”* zreferował wyniki prac raportujących stan i potencjał grupy 50 celowo wybranych wsi z różnych regionów Polski. Wszystkie charakteryzują się zachowanym wiejskim krajobrazem oraz świadomością społeczną potrzeby jego ochrony. Celem finalnym programu jest stworzenie ogólnopolskiej reprezentacji wsi, które mogą poszczycić się zachowanym dziedzictwem kulturowym, odpowiednim wyposażeniem instytucjonalnym oraz aktywnością społeczną mieszkańców.

Konferencji odbywającej się w gościnnych murach Collegium Geographicum towarzyszyła wystawa map *Kartografia wojskowa Polski i krajów ościennych z okresu zimnej wojny*, przygotowana przez Jacka Walickiego (Uniwersytet Łódzki), który w krótkim komunikacie przedstawił zarys problemów badawczych, które wywołuje to specyficzne źródło.

Niemal wszystkie referaty stały się kanwą do dyskusji, uzupełnień, pytań do autorów. Tradycyjnie wiele wątków sygnalizowanych w wystąpieniach znajdowało kontynuację w rozmowach kularowych. Organizatorzy przewidują rychłą publikację przedstawionych tekstów. Czas oczekiwania może skrócić lektura najnowszej książki przygotowanej w Katedrze Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych UŁ, zaprezentowanej podczas konferencji przez Marka Barwińskiego (UŁ). Zredagowany przez niego tom nosi tytuł *Geografia historyczna i polityczna w badaniach Marka Kotera. Wybór prac* i dedykowany jest nestorowi łódzkiej geografii historycznej.

Krzysztof Paweł Woźniak

(Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny, Katedra Historii Polski XIX wieku)